Asumarea identității

Dumitru TIUTIUCA

Nu dorim să realizăm o trecere în revistă a „trăsăturilor poporului român", ceea ce s-a făcut cu prisosință, inclusiv de către noi,[1] ci să explicăm succint starea acestora într-o societate postmodernă şi să vedem care ar fi mecanismele psiho-culturale ale *asumării identității*, inclusiv sub latura ei mai puțin pozitivă, negativă, chiar. Premizele demersului nostru se află în realitățile României post-decembriste, România a tranzițiilor şi, cultural, în cele postmoderniste. Succint, câteva dintre acestea ar fi:

Este, de exemplu, tot mai evident că accentul se mută *de pe muncă pe distracție*; cultural, unii spun că ne-am afla în fața unui sindrom globalizant postmodernist. Oricum, se oferă excesiv de mult *panem et circensis redivivus*, ca într-o antichitate târzie, de sfârşit. Se înmulțesc, astfel, balurile mondene, nunțile fastuoase, se promovează în exasperare „cultura" manelelor, „emisiunile (zise) culturale", promovate de media audio-video sunt aproape în exclusivitate de *divertisment* (nu o dată ieftin şi vulgar). Cele mai multe dintre aceste emisiuni au acelaşi format care circulă în mai toate țările occidentale, fără nici un fel de specific local, neadaptate la gusturile colectivităților importatoare de licențe. Educativul, instructivul etc. sunt considerate concepte vetuste, compromise, „comuniste", noua axiologie fiind a *rating*-ului.

Un impact fără precedent, asupra întregii societăți, îl are *fotbalul*. Deşi i se spune „sportul rege", el nu mai este de mult un sport ci, prin trecerea la profesionalism, a devenit *un spectacol*, *o industrie* şi *o afacere* foarte rentabilă. În unele țări, în Anglia de exemplu, educația pentru spectacolul numit *fotbal*, o întrece pe cea realizată tradițional de şcoală, instituții artistice etc. În drumul către această performanță, la noi stadioanele se transformă frecvent în arene de luptă, iar tribunele cunosc manifestări huliganice şi şovine. (Uneori sunt mai mulți jandarmi decât spectatori!). Dar tot aici, în tribunele oficiale, se adună întregul Parlament, se fac şi se desfac fel de fel de afaceri, unele oneroase, fotbalişti foarte tineri, după 2-3 ani de joc devin sfidătoare VIP-uri prin bogăția acumulată peste noapte. Cultura trupului, cultura fizică, care în antichitate se verifica cu prisosință prin Olimpiade, astăzi se face, elitist, în saloane de masaj sau de *fitness*.

În acest context, *consumul* devine un alt nou zeu al societății noastre („Cultura Pepsi Cola" şi a lui „Mac Donald's"), numai că produsele sunt nu numai ieftine, strălucitoare, contrafăcute şi proaste, dar şi pervertesc aproape irecuperabil gustul către *kitsch*, dezvoltând intenționat, în contra-partidă, o industro-fobie a slăbitului prin produse şi rețete de cure de slăbire, unde ştiințificul este concurat de proliferarea escrocilor în astfel de domenii.

S-a schimbat, apoi, fundamental, *scara de valori* a lucrurilor. Gloria nu se mai „produce" în laboratoarele de cercetare, biblioteci sau atelierele de creație, ci se joacă pe stadioane, iar Nadia Comăneci sau Ilie Năstase sunt incomparabil mai cunoscuți

[1] vezi *Cultură şi identitate*, Iaşi, Editura Junimea, 2005.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

mondial decât elita noastră ştiinţifică şi artistică. Ştirista Adreea Esca a intrat ca „personalitate" în manualul de istorie. Noile VIP-uri se aleg după forma sânilor şi a feselor siliconate, iar viaţa lor mondenă ocupă, în sfârşit, şi la noi, o preocupare esenţială pentru societate, având o înfloritoare presă specializată, paparazzi care să le „vâneze" şi celelalte.[2]

Relaţiile interumane, inclusiv cele familiale, s-au deteriorat. Se vorbeşte tot mai des de „*lipsa de comunicare*" şi conflictele generate de ea, de unde mulţimea emisiunilor radio-TV care să intermedieze comunicarea, consilierea (*Hot-line*, serialul *Midnigt Caller*, *Linia fierbinte, 95 95, Iartă-mă)*. Prieteniile, mai lungi sau mai scurte, se caută (dramatic) prin zecile de pagini de „Mică publicitate" ale cotidianelor.

Relaţiile relaţiilor*, dragostea* şi *prietenia*, trec şi ele în plan secund. Mai importantă devine preocuparea pentru sex şi sexualitate, intens mediatizate, inclusiv de carte. Prostituţia a devenit o profitabilă afacere internaţionalizată, deşi încă neinstituţionalizată. Pe de-o parte, femeile devin victime ale violenţelor de tot felul (bătăi, violuri, incesturi etc.), pe de alta, o nouă mişcare încearcă să se înfiripe şi la noi, *feminismul*; deocamdată, fără prea mare succes. Deşi *nevoia de afectivitate* este foarte mare, nimeni nu este interesat de „*educaţia sentimentelor*", iar *empatia* este o floare la fel de rară ca şi cele considerate odată… obişnuite. În aceste situaţii proliferează pseudo-misticismele, „foamea" de melodrame şi telenovele, transformarea animalelor domestice în companioni de apartament, apelurile disperate la „terapeuţi" improvizaţi etc.

Familia nu mai este instituţia nucleu a societăţii. Se promovează concubinajul (*sine diae*), relaţiile întâmplătoare, „dragostea la prima vedere" ori aranjamente prin „mica publicitate", contractul (pre)nupţial, căsătoria între homosexuali, înfierea de copii în alte scopuri decât cele ale împlinirii materne etc., multe dintre acestea producând drame insurmontabile, dovadă audienţa unor emisiuni TV de tipul *Iartă-mă, Surprize, surprize, Dă-i papucii, Direct în pat, Schimb de mame, Femeile conduc, Trădaţi în dragoste* etc.

Nevoia de comunicare şi informare a devenit, pe de-o parte, monopol (cine deţine informaţia, are şi puterea), pe de alta, pentru vulg, ia forma zvonisticii, bârfelor, manipulărilor de tot felul etc. toate acestea fiind activate prin modalităţi deosebit de diverse, cum ar fi puzderia de *talk-show*-uri (radio sau TV). Tele-votingurile bagă subtil mâna în buzunarele oamenilor etc., dându-le iluzia dreptului la exprimare liberă, eludându-se faptul că important e şi cine te aude şi mai ales cine te ia în seamă. Media, de toate felurile, este încă prea tributară intereselor de grup, în defavoarea informaţiei. Goana după *senzaţional* revine în forţă până la ridicol, grotesc, dar şi cinism, ceea ce are acelaşi efect: exasperarea, sentimentul de teamă. Jurnalele TV, cele mai de impact, sunt pline de fel de fel de grozăvii: accidente, crime, suiciduri, jafuri, catastrofe cu sute şi mii de victime, *faptul banal* cu adevărat, se transformă în *scandaluri.* Schimbările de climă şi manifestările catastrofice ale acestora, cum ar fi deşertizările, cicloanele, tornadele, tzunami, cutremurele etc., sunt parcă mai multe şi distrugătoare astăzi decât altădată, toate acestea dând imaginea că planeta Pământ devine un adevărat „accident cosmic" al unei iminente Apocalipse, însoţite de „prooroci moderni" şi farsori.

[2] Aşteptăm, de asemenea, cu interes, rezultatul nemistificat al concursului *Mari români*, emisiune realizată şi ea după „format european", evident.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

Nevoia de securitate, o altă trebuință umană, este pusă în pericol prin noul fenomen al atentatelor, pe punctul de a se mondializa! Ineficiența recunoscută a Justiției, Poliției şi a celorlalte instituții create în acest scop, au condus la apariția, cu acces limitat deocamdată, a firmelor de detectivi particulari, a celor de *body-guard*, la folosirea armelor cu foc, a sprayurilor paralizante etc.

Discrepanța exagerată între *promisiuni şi aşteptări* se evidențiază şi prin *politizarea excesivă a vieții sociale*, dovada faptului că nu am reuşit, după mai bine de o sută de ani, să depăşim, maturizându-ne, „epoca lui Caragiale": „Târziu în noapte, mai mulți prieteni stau de vorbă într-o berărie - despre ce?... Ei! despre ce pot sta de vorbă trei români aşa de târziu? - *despre politică*, fără îndoială", *Cam târziu*...). De aceea, *politicul şi instituțiile lui* (partidele politice, guvernele şi parlamentul, dar şi organismele de conducere locale) au generat un impact mai mult negativ asupra societății, datorită apariției „marilor rechini" „colorați" partinic şi care au împărțit, prin „inginerii" de tot felul, populația în două: foarte bogați, care nu s-au dovedit chiar aşa „de carton" (5%), cum s-a tot spus, şi foarte săraci (95%), asfixiindu-se formarea vitală a „clasei de mijloc". Ca şi pe vremea lui Eminescu, partidele nu sunt încă grupări de doctrină, ideologice, ci mai mult de interese: *guvernanți* şi *opozanți*.

Existențial, la *oraşe* s-a generalizat aproape televiziunea color, pe când la *sate* ne-am întors, după 1989, la o agricultură feudală cu plugul de lemn tras de om sau de vacă. Aici, oamenii rămân îndobitociți de o muncă brută, dezumanizantă şi sunt receptați de mentalul colectiv ca beți, analfabeți, firi primare, care nu ştiu să vorbească logic şi să ducă până la capăt o propoziție simplă etc., iar unele emisiuni TV (*D'ale lu'Mitică*) îşi bat cinic joc de această situație gravă, pentru care ei nu au nicio vină. Dar şi la oraşe au dispărut întreprinderile, fabricile, declarate peste noapte „nerentabile", „comuniste" (ca într-o nouă „revoluție capitalistă", replică la cea „proletară") şi s-au produs mari afaceri ilegale numite „tunuri", inclusiv „privatizarea". Oamenii trăiesc mai mult din subvenții de la stat şi ajutoare sociale, decât din muncă (aşa sunt inclusiv pensiile foarte mici, deseori pentru nişte oameni încă buni de muncă). În sfârşit, ca un „corolar", o nouă realitate, *corupția*, pune în mişcare, încă ineficient, foarte multă energie instituționalizată.

Domeniul declarat, care ne interesează pe noi, este însă cel *cultural*. Concluziile cercetătorilor fenomenului profilului identitar românesc (autohtoni sau străini) sunt cât se poate de descurajatoare, negative chiar. Fel de fel de noi snobisme, de pseudo-emancipări privesc mai ales intelectualitatea, confirmând eterna noastră vocație pentru „forme fără conținut" de care nu scăpăm nici astăzi. (Postmodernismul ar fi doar un exemplu). Paradoxuri de toate felurile străbat „evoluția" culturală, nu numai românească. O anchetă efectuată, la noi, în 2006, arăta că aproape 65 % din populație nu citeşte nicio carte într-un an, iar 35 % citesc 2-3 de cărți, obligați fiind de şcoală. Se citeşte, apoi, tot mai puțină literatură în favoarea literaturii utilitare (ghiduri, îndreptare practice, sinteze şcolare etc.), deşi se zice că în România, de pildă, apar cam 100 de romane pe an!? Un fapt, aproape inimaginabil altădată, pare emblematic pentru realitatea contemporană: o carte premiată de Uniunea Scriitorilor din România, *Agata murind* de Dora Pavel, (2006) apare la Cluj, Editura Dacia, în… 130 de exemplare! (ca şi una de poezii). Bibliotecile, sălile de spectacole, pinacotecile etc. sunt înlocuite de Liternet, biblioteci virtuale, CD-cărți şi DVD-uri. În locul sărbătorilor tradiționale sunt promovate altele cu un vădit caracter comercial, cum ar fi: *Sărbătoarea îndrăgostiților*

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

(de *Sfântul Valentin*, patronul catolic al acestora), *Sărbătoarea dovleacului* (*Halloween*) etc., iar *Ziua Recunoştinţei* e pe punctul de a lua locul *Moşilor*?!

Nu trebuie neglijate nici deruta şi disconfortul tot mai mare, până la violentarea psihicului receptorului, prin oribilităţile jenante, ostilităţile post-naturaliste, inclusiv ale unui erotism pornografic etc., pe ideea pseudodemocratică că „totul este permis" etc. Piaţa culturală este inundată de ceea ce s-a numit „pseudoliteratură ambalată comercial". Literatura, filmele, spectacolele de teatru se adresează, tot mai mult, unor persoane cu „nervii tari", iar vechiul *katharsis* revine în actualitate, dar acţionează pe alte coordonate decât în antichitate.

Toate acestea sunt fapte cu un coeficient important de impact negativ asupra indivizilor, potenţat şi de alţii externi, cum ar fi pericolele integrării europene şi ale globalizării care din realităţi devin ameninţări, surse de nelinişti existenţiale. Oricum, se înregistrează o conştiinţă românească acută, cu posibile consecinţe pe termen lung, ce dovedeşte o reală derivă în care se află însuşi conceptul de identitate şi din alte perspective. Acest lucru este grav şi îngrijorător. Ruperea de o anumită tradiţie poate avea, nu o dată, efecte catastrofice. Deocamdată înregistrăm îngrijorări, depresii şi alienări.

Revenind la chestiunea de fond, arătăm că *elementele de definiţie ale identităţii* se reduc, de regulă, la un optim de adjective, considerate esenţiale pentru descrierea unei comunităţi. Astfel, o anchetă lansată de ziarul „Jurnalul naţional"[3], la întrebarea: „Dacă aţi caracteriza România de azi, într-un singur cuvânt, care ar fi acela?", după aproape două decenii de tranziţie, răspunsurile au fost: 26% numesc: „nesiguranţa, anarhia, haosul" şi 15%: corupţie, hoţie şi nedreptăţi.

Intră în discuţie şi ce spun alţii despre noi şi ce spunem despre noi înşine? Răspunsul la prima întrebare reprezintă încă unul din capitolele dureroase ale *imagologiei* actuale, cu puncte de sprijin în vremurile foarte vechi, începând, poate, cu trunchierea vorbelor lui Herodot despre traco-daci şi continuând cu D. Cantemir din *Descriptio Moldaviae*, cu călătorii străini prin ţările române etc. Chiar „Revoluţia" din 1989 a fost receptată de străinătate „la televizor" ca o curiozitate de evenimente din „lumea a patra".[4] A urmat, apoi, interesul ei pentru copiii străzii, handicapaţii, mizeria de toate felurile etc., aspecte considerate specifice României. Nu e o glumă, dar astăzi, în 2006, unii încă îl mai cred preşedinte al României pe N. Ceauşescu şi localizează capitala ţării la Budapesta sau Sofia. Se cunosc, în acest sens, chiar impardonabile gafe diplomatice.

În ceea ce priveşte ce spunem noi despre noi înşine, evident, răspunsurile sunt şi aici mai multe. Redăm doar punctul de vedere singular, dacă nu totdeauna rostit cu glas tare, al lui Emil Cioran prin sintagma „Îmi e ruşine că sunt român!" Aceasta a fost reluată periodic. A făcut-o H.R. Patapievici care, la 8 mai 1990, exclama cu disperare: „Îmi e ruşine că sunt român!", iar ceva mai târziu adăuga: „O dată ce te-ai dezgustat de el, poporul român nu îţi mai poate face nici măcar milă."[5] Îl urmează clujeanul Sabin Gherman cu „M-am săturat de România!" După asasinatul preotului de la mănăstirea din Taïze (Franţa), de către un român, mai tânărul scriitor Pavel Şuşara va mărturisi şi el: „Deşi nu am avut niciodată probleme că sunt român, n-am fost nici revoltat şi nici nu

[3] „Jurnalul naţional", ediţie de colecţie, 10 iulie 2006.
[4] Şi astăzi se mai fac asemănări frecvente între Africa şi România.
[5] H.R. Patapievici, *Politice*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1996, p.65.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

mi-a fost ruşine, de acum încolo am o problema foarte gravă: mi-e frică, mi-e o frică teribilă că sunt român."

Continuăm demersul nostru cu premiza că identitatea nu este nici un fapt negativ, nici pozitiv, nu este nici opțional, nici obligatoriu, nu depinde decât, ca excepție, de voință şi aşa mai departe. Aşadar, *identitatea există pur şi simplu*, aşa cum, pentru a fi recunoscut de ceilalți, porți un nume, un prenume şi/sau o poreclă, pentru a fi identificat, ca cetățean al unei țări, îți trebuie o „carte de identitate", iar pentru a călători internațional, a transgresa granițele naționale, ai nevoie de un „paşaport" cât mai bine securizat şi, dacă se poate, imposibil de falsificat. Nu uităm nici că în „codurile penale", ale diferitelor țări, există mai multe delicte legate de „substituirea de identitate". Prin acestea vrem să arătăm că problema identității nu este chiar aşa de anacronică, depăşită etc., cum încearcă unii să mai spună sau să sugereze. Identitatea se dovedeşte a fi un foarte complicat construct cultural, pentru că este multiplu manifestat şi motivat. Astfel, se vorbeşte despre identitatea națională, etnică (cea mai răspândită), statală, profesională, regională, europeană, sexuală (aceasta, începând cu Freud) a fel de fel de minorități (a homosexualilor, ecologiştilor, medicilor „fără frontiere" etc).

Identitatea poate deveni, însă, negativă sau pozitivă, în funcție de unii factori obiectivi sau subiectivi. Englezii şi-au căutat-o în „sângele albastru" generând genealogii ilustre şi snobisme (Thackeray), germanii şi-au creat mitul etnicității pure ariene, provocând discriminări şi violențe etnice inimaginabile (pogromurile anti-evreieşti şi două mari şi prime războaie mondiale), francezii s-au mândrit cu vechimea lor culturală dezvoltând de foarte timpuriu un teribil galo-centrism, manifestat până aproape de secolul al XX-lea. Astfel, încă la 1708, un abate francez, scria: „Chinezii şi aproape toate popoarele Asiei cântă; nemții horcăie; spaniolii declamă; italienii suspină; englezii şuieră. Propriu-zis numai francezii vorbesc".[6] Americanii, ca „lume nouă", s-au mândrit (în destinul celui de al doilea război mondial) cu supremația unei civilizații militariste învingătoare, continuată astăzi prin cea de „jandarm al lumii", supremație angajată de „fascismul german" (pentru al doilea război mondial) şi încercată, astăzi, de „mişcările teroriste" (pentru al treilea război mondial). Şi aşa se face că *identitatea nu este totdeauna numai o mândrie*, sau un *complex* şi atâta tot, ci şi o *grea şi responsabilă povară*. Aşa se face că, majoritatea filosofilor culturii români, au glosat, mai ales, în ceea ce priveşte dimensiunile negative, mai puțin bune ale acesteia, pe care le-au pus pe seama „vremurilor" care, vorba cronicarului, n-au cum să fie „sub om", ci invers. S-a invocat chiar un „tragism al istoriei noastre" care a ținut în loc emanciparea noastră datorită factorului geopolitic, mai precis a aşezării țării noastre la „răscrucea" intereselor celor mai mari imperii cunoscute de istorie: rus, turc, austro-ungar, ceea ce a permis şi lansarea celebrei formule a „miracolul românesc".

Există, se ştie, mai multe pedagogii, dintre care două mai cunoscute: una *pozitivă*, a exemplului demn de urmat („Fă aşa!") şi o alta *negativă* sau a exemplului respins („Nu fă aşa!")[7]. Cea mai uzitată este, firește - prima, pentru că este şi mai lesne acceptată, decât a doua care provoacă, în genere, reacții de respingere, deseori chiar ostile. Dovadă „autocritica românească" a lui E. Cioran care fost atât de violentă, încât esențialitatea gestului eseistului, care mergea pe eficiența unei morale simple, „cui pe

[6] *apud* Aurel Stoicanu, *Galocentrism*, „Secolul 20", 1966, 12, p.172.
[7] vezi articolul nostru, *Implicațiile pedagogice ale greşelii*, în „Revista de pedagogie", 1987, 3.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

cui se scoate", nu s-a vrut înțeleasă. Explicația respingerii este extrem de simplă: înclinația către însuşirea unor fapte şi valori pozitive este mult mai puternică, la om, decât a celor negative. Realitatea este că se refuză sistematic, din considerente pseudo-naționaliste, recunoaşterea vreunei „vini româneşti", aşa cum făcea Th. Mann, în *Doctor Faustus*, cu "vina germană" pentru declanşarea, de către poporul său, a două războaie mondiale fără precedent. *Asumarea* identității *mele* înseamnă şi asumarea identității *celuilalt* care face parte din acelaşi grup, deşi poate să nu corespundă aşteptărilor noastre. Punctual, de exemplu, el poate fi ca apartenență națională - român, dar, ca individ, să fie hoț, bețiv, leneş etc., ceea ce eu nu sunt. Realitatea este că, e în firea omului de a agrea o identitate a calităților şi nu a defectelor. Contează, apoi, şi *atitudinea celuilalt față de tine*. Studiile de *imagologie* ajung, uneori, la concluzii şocante. Dar şi realitatea vieții sociale actuale conduce la astfel de păreri. E suficient, credem, să amintim doar generalizata confuzie între români şi țiganii care au plecat masiv în Occident, după 1990, unii dintre ei generând disconfortul „băştinaşilor" printr-o sumedenie de acte anti-sociale. A se vedea doar recentele expulzări, în masă, ale românilor din Franța şi discuțiile din Anglia privind interzicerea accesului bulgarilor şi românilor la locurile de muncă din această țară.

Problema identității este şi *o chestiune ce ține şi de dezvoltarea socio-economică* a unei națiuni, orice s-ar zice. La popoarele mai mici (ca populație, pondere economică etc.) chestiunea identității se transformă în *complex*. Studiile de antropologie culturală au demonstrat că, prin efortul de a păstra tradițiile, ea este foarte puternică la populațiile mici şi închise, cum ar fi cele tribale şi cele care sunt mai aproape de stadiul feudal al dezvoltării; astăzi, locul acestora este luat de religie, mai cu seamă în ceea ce priveşte comunitățile islamice. Dimpotrivă, indiferent de originea etnică, un cetățean al SUA îşi va afirma, totdeauna, cu orgoliu, identitatea sa americană; la fel - englezii sau francezii.

Problema identității este, apoi, una generată *din interior*, dar şi impusă *din exterior*, aceasta fiind valabilă atât pentru individ, cât şi pentru popoare. Astfel, ceea ce este valabil pentru individ, poate să nu fie, la fel, şi pentru grupul social căruia îi aparține. Poți fi, de exemplu, ca persoană, stânjenită de un anumit fel de comportament. Integrat într-un grup, însă, se creează acea solidaritate care face ca interzisul să devină permis. Fenomenul se observă la grupurile deviante, cum ar fi „găştile de cartier", bandele delincvente sau grupurile *ad hoc* constituite etc. Din celălalt punct de vedere, sunt cunoscute *politicile de deznaționalizare* promovate de marile imperii, puteri economico-militare, în timp, încă din antichitate până în vremurile moderne.

Față de tendințele de *exacerbare a identității*, se promovează, din când în când, cu aceeaşi vehemență, altele *de unificare*. La început au fost „Imperiile" (în antichitate şi Evul Mediu); astăzi li se spune „Uniuni" (europene, asiatice…), „Alianțe" economice (concerne, grupuri industriale, structuri mafiote), culturale (UNESCO), lingvistice (francofonia), religioase (Cruciadele), speculative (Masoneria), militare (NATO), de securitate (ONU), politice (vezi noile „Internaționale": creştin-democrată, socialistă, populară etc). Tribunalele europene pun, în deciziile lor, proprietatea şi regulile economiei de piață mai presus decât siguranța individului şi chiar cea națională, de unde şi aşa numitul „sindrom Giuliano" şi mişcarea euroscepticilor.

Dacă antichitatea lansa filosofii existențiale precum *ubi bene, ubi patria*, postmodernitatea provoacă „ruperea identității", cum inspirat se exprima Sorin

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

Alexandrescu şi punerea ei în „derivă". Diseminarea, inclusiv a identității, ca apartenență la un grup social, se concretizează prin afirmarea unui individualism brutal, deseori cu tente anti-socializante îndreptate chiar împotriva grupului. „În viață nu contează dacă pierzi sau câştigi. Contează dacă pierd sau câştig EU", obişnuia să afirme Winston Churchill, iar după el, astăzi, tot mai mulți.

Fără a dezvolta mai mult discuțiile pe această temă, Mircea Malița, într-o carte cu un titlu semnificativ, *Zece mii de culturi, o singură civilizație*[8], încerca să rezolve falsele incompatibilități citate, reluând distincția între *culturi* (la plural), care sunt marea sursă a identității, şi *civilizație* (la singular), o încrengătură construită pe cunoştințe, tehnici şi practici de aplicație universală. Cu identitatea moştenită sau cultivată, cu solidaritățile de tip religios, etnic, ne aflăm în câmpul *culturii*, iar prin rolurile profesionale, politice, sociale pe care le ocupăm ca cetățeni, suntem tributari *civilizației*. Patrimoniul identitar reprezintă suma valorilor istorice, spirituale, morale, creatoare, tradiționale. El este coloana vertebrală a personalității individuale ca şi a identității naționale. În germană, cuvântul *Kultur* se traduce în acelaşi timp şi prin „cultură" şi prin „civilizație", ceea ce arată complexitatea acestui concept. Oricum, şi acest lucru e foarte important, *matricea identității naționale o dă cultura*.

Este încă importantă cunoaşterea specificului popoarelor? Răspundem: Este, de vreme ce cunoaşterea de Sine începe cu a Celuilalt. Un argument aparent amuzant permite necesitatea înțelegerii contextului în stabilirea de relații inter-umane şi în încercarea de adaptare. „Bărbații care vizitează Australia sunt derutați când sunt blagosloviți cu apelativul «*ticăloşi*». Englezul este un «*ticălos de englez*», francezul este un «*ticălos de francez*» şi tot aşa. În cele din urmă iți dai seama că această formă de adresare este un semn de afecțiune la bărbații australieni şi dacă un englez nu este imediat numit «*ticălos de englez*», înseamnă că australienii nu-l agreează. Americanii (yancheii) sunt alintați «*haznale*» "[9].

Oricum am lua-o, există încă „*un specific național*" pe care unii se fac a nu-l cunoaşte, iar dacă îl cunosc, îl resping. El a făcut obiectul unor cercetări serioase, de ceea ce s-a numit „filosofia culturii", ştiință interdisciplinară de sine stătătoare. Istoria ei este veche, apărând încă în antichitate, când istoricii, (Herodot, să zicem) încercau să definească specificul mai multor semiții, printre care şi a traco-dacilor. În perioada romantică ea a atins un nou apogeu, începând cu Herder şi „glasul popoarelor" în cântece şi merge până astăzi când, semnificativ, se scriu foarte multe studii şi cărți pe această temă. În timp, mai fiecare entitate umană şi-a construit însemne de recunoaştere şi manifestare a solidarității de grup, cum ar fi delimitările de teritorii prin granițe ferme, inviolabile, drapele (naționale, de grup, de unități militare etc.), steme de toate felurile (ce fac obiectul heraldicii) etc. Vorba lui Caragiale, ca să rezumăm multele concluzii de acest fel: „În genere națiile mari au câte un dar sau vreo meteahnă specifică: englezii au *spleenul*, ruşii *nihilismul*, francezii *l'engouement*, ungurii *şovinismul*, spaniolii *morga*, italienii *vendetta* etc.; românii au *Moftul*! Trăiască dar Moftul român!" (*Moftangii. Românul*). Chestiunea este atât de prezentă şi vie încât ea a pătruns adânc în proverbele popoarelor, anecdotele şi bancurile acestora, atât despre Ei, cât şi despre Ceilalți.

[8] Bucureşti, Editura Nemira, 2001.

[9] exemplul este din Richard D. Lewis, *Să cunoaştem mai bine popoarele lumii*, Bucureşti, Editura Niculescu, 2005 / *When cultures collide*, Nicholas Brealey Publishing House, 2001.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

Domeniul specializat al chestiunii, numit odată „psihologia popoarelor", poartă nume noi precum: „studii culturale", „imagologie", „alteritate" etc.

Depăşind conotaţia anecdotică, arătăm (pentru ameliorarea temerilor unora) că *identitatea a existat şi încă va exista*, deşi sunt unele popoare mai conservatoare şi altele mai deschise către cosmopolitism. Dan Berindei arăta cum, în plină epocă a globalizării, englezii continuă să circule, cu automobilele, pe stânga, să măsoare lungimile în *inch*-i, să folosească moneda lor, lira sterlină etc.[10]; iar francezii, deşi au impus mondial principiile democratice şi universaliste ale Revoluţiei de la 1789, şi-au apărat totdeauna, cu străşnicie, identitatea lingvistică faţă de agresivitatea limbii engleze, chiar dacă fără prea mare succes, dovadă şi mişcarea *francofoniei* întreţinută cam fără vlagă, de ei, în lume.

O soluţie de ieşire din criza identităţii, în care unii intelectuali nu se mai regăsesc, a fost încercată, legal dar insolit, în ultimele decenii. E vorba de obţinerea unei alteia sau a mai multor identităţi. Desigur, chestiunea este cum poţi aparţine, în acelaşi timp, la mai multe culturi cu care să te identifici, să comunici sau de care din cele adoptate te simţi mai aproape? Se pare că pentru oamenii de afaceri, aparţinătorii unor servicii speciale etc., chestiunea aceasta nu are prea mare importanţă, interesul fiind totul. Cea mai dramatic se manifestă ea, însă, la *scriitorii români de expresie străină* şi care sunt destul de mulţi. De fapt, dubla identitate se manifestă în mod specific în cazul culturilor naţiunilor mici. Exilatul trăieşte două ipostaze ale lui „a fi", denumite de Sorin Alexandrescu „nişe existenţiale": o parte din textele pe care le semnează sunt concepute în limba română, cealaltă parte - în limba ţării de adopţiune. Studierea raporturilor dintre scrierile lor în română şi cele în franceză (să zicem) devine astfel indispensabilă pentru a cunoaşte aceste personalităţi. Deşi la prima vedere trecerea de la o limbă la alta reprezintă doar o schimbare de haină lingvistică, fiinţa spirituală a scriitorului rămânând aceeaşi, în realitate asemenea transferuri sunt mult mai complicate, de aceea, a scrie despre literatura exilului este, după Florin Manolescu, ca şi cum ai încerca să te deplasezi pe nisipuri mişcătoare.[11] Faptele arată că nici emigranţii nu sunt scutiţi de îngrijorări şi angoase, jurnalele şi memoriile lor, publicate în ultimii ani, fiind pline de condiţia dramatică strigată a dezrădăcinării lor.[12] Un posibil răspuns la această întrebare l-a dat şi M. Eliade care spunea, la un moment dat, că *aparţii culturii în limba căreia visezi*, fără să se rezolve prin aceasta esenţa chestiunii.

S-a creat, apoi, şi la noi, *un alt acut conflict între aşteptări* şi *realităţile prezise* post-integrare. O euro-anchetă, derulată în 2005 şi 2006, a arătat că românii *gândesc altfel* decât întreaga comunitate europeană, nu pentru că ei ar aparţine altei culturi, incompatibile cu cea europeană, ci pentru că nu sunt suficient de informaţi despre necesitatea integrării, despre conduita în acest nou context, despre costurile acesteia şi aşa mai departe, dovadă lipsa euro-scepticilor în România. Pentru cei mai mulţi români, intrarea în Europa înseamnă scăparea de sărăcie prin banii alocaţi de aici, o viaţă mult mai bună, libera circulaţie în spaţiul european, pace şi alte câteva dintr-acestea; iar îngrijorarea vine de la obligaţia de a-şi tăia altfel porcul de Crăciun, decât o făceau până acum, de la faptul că nu vor mai face ţuică la tradiţionalul cazan şi aşa mai departe. Dar despre necesitatea unei munci mai bine organizate şi eficiente nu i se prea vorbeşte.

[10] *Ibidem*.
[11] *Enciclopedia exilului literar românesc*, 1945-1989, Bucureşti, Editura Compania, 2003, p.18.
[12] vezi şi Alexandra Olivotto, *Identitate, sine, psihic*, în „România literară", 6 octombrie 2004, nr. 39, p.12.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

Oricum, „pericolul" globalizării trebuie şi el explicat. E un truism a spune că identitatea este puternic marcată istoric, funcție de mai multe circumstanțe şi evoluând destul de repede, în timp. Începută, modern, cu Renaşterea, cultivarea identității a fost puternic susținută de romantismul veacului al XIX-lea. Astăzi, în perioada postmodernității contemporane nouă, în contextul construirii unei alte realități şi anume cea a unei Europe unite, concepte precum „integrarea europeană", „globalizarea" şi altele, au destructurat şi unele valori cultural-filosofice care deveniseră canonice până în pragul veacului al XXI-lea. Ceea ce este specific astăzi, poate să nu mai fie mâine. *Identitatea* este, destul de frecvent, opusă *globalizării*, ceea ce nu este adevărat, pentru că *specificul* ține de *cultură*, pe când *globalizarea* de *civilizație*, pentru a vorbi în termenii interbelici ai *filosofiei culturii* europene. Terminologic, sfera anglo-saxonă vorbeşte mai mult despre *fenomenul globalizării*, iar cea francofonă, de cel al *mondializării/ internaționalizării,* termeni ce numesc *o tendință deliberată de întronare a unei noi ordini economice la scară planetară,* prin crearea unei vaste rețele de interconexiuni şi interdependențe multiple; pe scurt, e vorba de *o omogenizare* care se încearcă să acționeze la toate nivelurile vieții sociale, politice, culturale şi lingvistice. Chiar aşa, noțiunea de *globalizare - mondializare* este încă un concept suficient de neclar, din cauza diverselor domenii în care se aplică (antropologie, sociologie, economie, politică, literatură, lingvistică etc.), dar şi din cauza controverselor de definiție. În ciuda divergențelor inerente, prin *globalizare* se înțelege, în general, *o tendință de standardizare a practicilor de consum economic, cultural, informațional* etc., insistându-se pe *inter-relațiile* diferitelor aspecte ale vieții moderne. Dar nici conceptul de *identitate europeană* nu este încă destul de bine definit, de vreme ce, ca să dăm un singur exemplu, culturile naționale funcționează încă temeinic în acest context.

Realitatea este că *raportul național-global* reprezintă un cuplu ideologic specific tuturor epocilor: dintotdeauna au fost *autohtoniştii* (cei ce nu vor să-şi vândă țara, contând pe trecut, tradiție şi specific) şi *occidentaliştii* (cei ce doresc integrarea europeană şi chiar mondială). La începuturile secolului al XVIII-lea, Cantemir şi Neculce formează, probabil, cel dintâi cuplu, de acest fel, din istoria noastră: Cantemir – european, poliglot, simțindu-se acasă şi la Constantinopol şi la Sankt-Petersburg, Neculce – incapabil să scrie decât acasă, la moşia lui de lângă Iaşi. Secolul al XVIII-lea inventează *cosmopolitul*, adică „cetățeanul universului". „În secolul XIX, observa M. Martin, opoziția se repetă sub numele de *bonjurişti (demagogi)* şi *tombatere (retrograzi),* descrişi de Alecsandri. După 1918, în România Mare, conflictul a reizbucnit. Din nou, în anii '70-'80. Şi iar după 1989. Nestins până astăzi şi, probabil, inextingibil".[13]

Din toate aceste motive, *asumarea*, ca proces psihic, are aproape toate datele *responsabilizării* şi *convingerii*, care se poate face pe mai multe căi: directe sau mediate, logice sau persuasive, paşnice sau agresive, adevărate sau mincinoase, transparente sau obscure etc. Dacă nu există *o disponibilitate empatică* reală, se poate acționa şi în spiritul unei filosofii pragmatice a lui „fă-te frate cu dracul până treci puntea" sau „a convietui pentru a vietui!". Asumarea constituie, aşadar, o operație *intelectuală* şi *afectivă* de foarte mare complexitate, care presupune strategii şi metode de transformare a informației în opinii, convingeri, deprinderi mai mult sau mai puțin profunde. Primul

[13] Mircea Martin, *G.Călinescu şi „Complexele literaturii române*", Bucureşti, Editura Albatros, 1981, p.18.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

pas în acceptarea unei opțiuni, comportament etc., trebuie să înceapă cu *cunoaşterea* şi mai ales cu *conştientizarea* valorilor, *bune sau rele*, şi apoi, tot în cunoştinţă de cauză, să se procedeze fie la eliminarea, din comportament, a defectelor, fie la ameliorarea lor, pentru că altfel poate deveni nu numai contraproductiv, ci şi, foarte grav, generatoare de imprevizibile *fenomene sociale şi psihologice*. Nu putem să punem, de exemplu, totul, în ceea ce priveşte comportamentul nostru, raportându-ne doar la *temperament*, să zicem, fără să ținem seama şi de *educație*, inclusiv de faptul că însuşi *caracterul* se educă, ceea ce uităm, prea adesea, în viața de toate zilele.

În concluzie:

1- *O realitate*: Se pare că, mai mult decât oricând, *timpul nu mai are răbdare cu românii*. Tranziția durează exasperant de mult, iar viitorul este destul de incert.

2- *O speranță*: *adaptabilitatea românilor*, verificată de istorie, este una din marile noastre calități. Trebuie însă, pentru aceasta, *să avem noi răbdare cu timpul*.

3- *O recomandare*: *schimbarea trebuie s-o începem cu „eliberarea de noi înşine*", duşmanul nostru cel mai teribil. Avem exemplul Mântuitorului care şi-a asumat păcatele celorlalți, pătimind El pentru izbăvirea lor.

Bibliografie selectivă

Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Bucureşti, Editura Univers, 2000.
Barbu, Daniel (coordonator), *Firea românilor*, Bucureşti, Nemira, 2004.
Ciopraga, Const., *Personalitatea literaturii române,* Iaşi, Editura Institutul European, 1997.
Dăghicescu, Dumitru, *Din psihologia poporului român* (1907), Bucureşti, Editura Albatros, 1996.
Firea românilor, volum coordonat de Daniel Barbu, Bucureşti, Editura Nemira, 2000.
Martin, Mircea, *G. Călinescu şi „Complexele literaturii române*", Bucureşti, Editura Albatros, 1981.
Mazilu, D.H., *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, Editura Polirom, 1999.
Noica, C., *Modelul cultural european,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1993.
Paleologu, Teodor, *Metehne româneşti,* rubrică în „România liberă", 2005-2006.
Pițu, Luca, *Sentimentul românesc al urii de sine*, Iaşi, Institutul European, 1997.
Scarpetta, Guy, *Elogiu cosmopolitismului,* Iaşi, Editura Polirom, 1997.
Stăniloaie, Dumitru, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1992.
Tiutiuca, Dumitru, *Cultură şi identitate*, Iaşi, Editura Junimea, 2005.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)

Being Conscious of One's Identity

Our paper will not be focused on surveying the specifics of the Romanian people, as it has been already done, including by our previous works, but it will be oriented towards discussing them in detail within the general post-modern society in search for revealing the inner psycho-cultural strategies of identity, even in its negative acception. The premises of our discourse can be track down into the Romanian realities emerging after December 89', especially focused, in a cultural manner, on the post-modern background. Out of them we can mention: the shift from work to loisir, the newly arrived god of consumption, the change of values, the acute degradation of inter-personal relationships, even of the familial ones etc.

All these phenomena generate anxiety, depression and alienation. From this particular point of view, the psychological attitude of being conscious causes awareness and persuasion which become functional by means of different ways: overtly or covertly, logically or persuasively, neutrally or invasively, directly or obliquely etc. Thus, the act of being conscious implies a complex intellectual or affective phenomenon which points out different strategies and methods of turning information into opinions, beliefs and more or less profound habits. The first step to be taken in accepting a personal option or behaviour must be the one regarding being conscious of the positive or negative values; the second step must regard the elimination or the amelioration of deficiency; if not, it can become counter-productive, even degenerating into unforeseeable social and psychological phenomena. Nevertheless, the change must be initiated within "gaining freedom out of ourselves" which seems to be our worst enemy.

BDD-V2417 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:19 UTC)